

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter

Jahr: 1741

Kollektion: Zoologica

Digitalisiert: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen

Werk Id: PPN369546628

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369546628>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546628>

LOG Id: LOG_0150

LOG Titel: Caput Vigesium Tertium. Arbor Violaria. Caju Mera Banda. - XXIII. Hoofdstuk. Violier of Roode-Boom

LOG Typ: chapter

Übergeordnetes Werk

Werk Id: PPN369544501

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369544501>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369544501>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

CAPUT VIGESIMUM XXIII. HOOF T S T U K.
T E R T I U M.*Arbor Violaria. Caju Mera Banda.**Violier of Roode-Boom.*

Elegans arboris forma ac florum jucunditas hunc ipsi tribuit locum, licet arbor sit exotica, atque unica tantum a me observata anno 1657. in Banda insula summa circa urbem Lonthoiram, altissima autem erat arbor instar Tamarindi, vel paulo altior, trunco crassissimo, scabro, ac fisco cortice, coma densa & late extensa.

In ramis sine ordine tenues & erectæ erigebantur foliorum rachides arcte sibi junctæ, uti in *Blimbingo Bulu*, inque iis bini foliorum ordines sibi oppositi, duodecim ac plura paria in quavis rachide. Folia quoque formam habebant istius *Blimbing*, sed angustiora erant, ac superius magis acuminata, instar illorum *Cassia Fistula*, licet multo sint minora, superius pallide viridia seu flavescientia, inferius lanuginosa ac gilva.

Ejus flores plures simul progerminant longo insistentes petiolo in ramorum summo, tanquam uni insistentes umbellæ, inter horum vero pedunculos foliola squamosa excrescunt. Florum capitula, antequam sese aperiant, oblonga sunt instar Rosarum, sed glabrora, ejusdemque coloris.

Flos ipse ex quinque componitur petalis interne pallidis, rosacei coloris, formam gerens majoris *Violarie*, vel florum *Cannæ fistulæ*. In ejus centro incurvum locatur corniculum seu pistillum ventricosum, & acuminatum, fuscum, ex quo in aliis arboribus fructus seu siliqua excrescit, circa illud tria alia incurva & contorta, locantur stamina, in medio quoque ventricosa & lutea, in floris basi quinque alia apparent breviora stamina. Floris odor gratissimus est, ad *Violam* accedens, quantum autem novi, nulli huic subsequuntur fructus saltem in arbore Bandensi. Quum floret, quod mense Martio in Banda erat, tam copiosis ornatur floribus, ut e longinquo rosam penitus referat, quod elegans oculis præbet spectaculum, sed magis gratum naso, quum odorem spargat jucundissimum. De reliquis ejus facultatibus ac interiore substantia, plura addere non possum, quum ejus possessor nimis caram hanc æstimaret arborem, quam ut incideretur.

Nomen. Bandensibus verum ejus nomen erat incognitum, qui illam interim *Caju Mero*, h. e. arborem rubram vocabant. Ipsi Latinum tribuo nomen *Arboris Violarie*, seu *Violarie Cormandelicæ*, inquirendum enim est, an eadem sit arbor, quæ in Java *Senting* dicitur.

Locus. Uti supra dictum est, unicam tantum ejus arborem inveni in Lontora, quæ ibi in monte locata erat juxta civis cujusdam domum, atque uti dicebatur, antea ibi plantata & adducta erat a mercatoribus Javanis vel Malayensibus, qui semper exoticas quasdam arbores pro senioribus adducebant regionis hujus rectoribus, ut viliori venderent pretio Macim vel Nuces Moschatas, unde & hæc provincia variis abundat arboribus frugiferis præ reliquis vicinis insulis; alii autem mihi narrabant tales quoque arbores magna reperiri copia in ora Cormandensi, ac forte in aliis Malayensibus ac vicinis ipsi regionibus.

Ufus. Arbor hæc in Banda magno habebatur pretio, quum unica tantum in tota illa occurreret regione, ac præsertim ob gratos ejus flores, quos vicini adeo expectebant, ut continuo illos decerperent pro conviviis, nuptiis, aliisque festivis diebus, quod domino sapius, qui homo morosus erat, displicebat, ita ut totam sæpe detruncare vellet arborem, sed continuis dehortationibus ac precibus id impediabatur, donec tandem illam totam extirpaverit, ita ut Banda caro hoc ac rarissimo privaretur dono: An autem hujus hominis invidia, an vero Bandensium civium negligentia (qui illam per ramos facile propagare potuerant,) magis sit culpanda, aliis judicandum relinquo. Utraque non esset absolvenda, si hujus ævi mos ipse illos non absolveret, qui nullas æstimant res, nisi quæ crumenis augendis inserviunt.

Isto anno tres hujus arboris ramos in Amboinam adduxi, ibique plantavi, quorum bini perierunt, quum

Tom. II.

aqua

De schoone gedaante dezes booms, en lieflykheid der bloemen heeft hem alhier een plaats verworven, hoewel 't een uitlandsche boom, en maar een eenige van my gezien is, Anno 1657. in Banda op 't booge Eiland in 't steedeken Lonthoir, het was een zeer boogen boom, als een Tamaryn-boom, of wel zo hoog met een zeer dikken stam, ruige en geborstene schorsse, een digte en wel uitgebreide kruin.

Aan de takken stonden zonder order, en digt achter malkander dunne en regte ryskens, gelyk aan de *Blimbing Bulu*, en daar aan kleine bladeren in twee ryen regt tegen malkanderen, by twaalf en meer paren aan ieder rysken. De bladeren waren ook, als die van voornoemde *Blimbing*, doch smalter, en vooren meer toegespitst, gelyk die van *Cassia Fistula*, hoewel veel kleinder, boven ligt- of geel-groen, van onderen wolachtig en vaal.

Deze bloemen staan veel by malkander op lange steeltjes, bykans in een dulle, tusschen welke steeltjes aan 't uitterste der takken, daarze t'zamen stooten, staan verscheide groene en kleine blaadjes, als schubben. De knoppen der bloemen, eerze opengaan, zyn lankwerpig, als rooze-knoppen, doch gladder, en van de zelfde couleur.

De bloeme zelfs bestaat uit vyf blaadjes, van binnen bleek en roozeverwig, gesatzoeneert als een groote *Viol* of de bloeme van *Canna Fistula*. In de midden staat een krom boortje, met een breede buik, en een bruine spits, waar uit aan andere boomen de vruchten of bouwen wasschen, om het zelve staan drie andere kromme en gedraayde draaden, ook in de midden buikig en geel, op den grond van de bloem ziet men nog vyf andere korte draatjes. De reuk van de bloemen is zeer lieflyk, en na de *Violen* trekkende, maar zo veel my bekend is, volgender geene vruchten op deze bloemen, immers aan den *Bandazeen* boom. Als hy bloeit (het welk was de maand Maart in Banda) staat hy zo vol bloemen, dat hy van verre, als vol roozen schynt, een aangenaam spektakel voor het gezigt, maar nog meerder voor den reuk, dien hy als dan verre van zig verspreit. Van zyn verdere eigenschappen en binnenste substantie kan ik niets meer schryven, om dat den eigenaar hem al te waart hielt, om daar in te kappen.

Naam. By de *Bandaneezen* was zyn regte naam onbekent, die hem by provisie *Caju Mero* (dat is roode boom noemen) ik geef hem in 't Latyn de naam van *Arbor Violaria*, of *Violaria Cormandelica*, staande nog te onderzoeken, of by dezelve zy met die gene, die men op Java *Senting* noemt.

Plaats. Als boven gezegt, heb ik maar eenen boom op Lontor gevonden, staande aldaar op den berg naast een *Burgers* huis, en zo men zeide, was hy in voorige tyden aldaar aangebragt door de Javaansche of Maleysche Koopluiden, die telkens eenige vreemde boomen aan de oude Regenten des Lands medebragten, om beter koop te vinden aan de *Noote-musschaten* of *Foely*, waar door die Provincie van alderhande vrucht-boomen, boven hare naburen, tot nog toe verzien is, andere zeiden my, dat dergelyke boomen op de kust van *Cormandel* overvloedig te vinden waren, en misschien in andere *Maleysche*, en nadere Landen meer.

Gebruik. Dien boom was in Banda in groote agting, om dat 'er maar een eenige op het geheele Land was, en wegens zyne lieflyke bloemen, daar de buuren zo gretig op waren, datze die geduurig afbaalden op *Bruiloften* en andere *Hoogtyden*, het welk den eigenaar (die een korzelig boofst was) dikwils verdroot, dat by den geheelen stam daar neer wilde bakken, maar telkens wederom verbeden wierde: Eindelyk heeft hy hem nog omgekapt, en zo wierd Banda van een van hare bester rariteiten berooft. Of nudes Mans nydigheid of der *Bandaneezen* *Borgers* sloffigheid (die hem ligt met takken badden konnen voortplanten) meer te berispen zy, laat ik andere oordeelen. Zy zouden beide niet te ontschuldigen zyn, indienze de mode van de tegenwoordige Eeuwe niet zelfs verschoonde, dewelke geene dingen acht, die niet in de beurze dienen.

Ik hebbe in 't voornoemde jaar drie takken van dezen boom mede naar Amboina gebragt, en aldaar geplamt,

Cc 2

waar

aqua marina infecti fuerant, tertius autem eleganter excresecbat, sed idem cum matrice arbore subibat fatum, quum enim in conducto stabat horto, cuius possessor flores ejus tam cupide videbat, ac latro patibulum, brevi etiam caedebatur.

Dein intellexi, talem quoque juniorem arborem reperiri in arvo quodam circa eandem urbeculam Lontoram, dicto Lackoy, an autem sponte ibi progerminaverit, an vero nuper per ramos ibi propagata fuerit, me latet.

In Appendice pro ARBORE VIOLARIA substitui vult Rumphius SAMPACCAM MONTANAM seu TSJAMPACCA GOENONG, quæ sequentem in modum ibi describitur.

Vera silvestris seu montana Sampacca truncum gerit erectum & altiore quam omnium præcedentium, foliisque producit similia aliis Sampaccæ foliis, sed rugosiora, nec subtus lanuginosa, quæ simplicia sunt & solitaria, ramulisque insident incurvis & nodosis. Flos solitarius provenit ex novem formatis petalis, quæ introrsum in tribus triangulis locantur, quorum tria exteriora operculi vicem gerunt: quam diu arbori inhæret flos, est flavus, avulsi vero flores mox fusci sunt, eorumque pars inferior albescit, odoremque habent ad Mespilos accedentem.

Ex medio tubo simplex excresecit fructus magnitudine Pruni, sed ejus pars superior obliqua est, externe rugosus est & quasi squamosus seu paleaceus, sed non dehiscens, uti in Manoe seu Pyrorum Sinenis fructibus. Maturus vero in viginti circiter cellulas divisus sese aperit, quarum quævis officulum continet planum ac rubrum fructibus Corallariæ Parvifoliæ simillimum, sed tenuius. Fructus avulsi vix per 24 horarum spatium integri servari possunt, quin in plurimas rimentur partes seu segmenta juxta squamarum numerum, quas externe exhibent, quævis autem interne cameram repræsentat instar cymbæ excavatæ, in qua memorata rubentia officula locantur, quæ angustissima sua parte per parvum filamentum adnectuntur medio communi stilo.

Trunci cortex est cinereus, rugosus, fissus, & muscosus, interna parte flavescens. Lignum est album, & longitudinalibus constat fibris, sed non durum est, si hæc arbores recentes inciduntur, tum gratum, sed debilem fundunt odorem, qui in detruncato penitus disparet ligno, unde dulcis ac gratus iste odor tantum in vetustis & deciduis observatur arboribus, quales anno 1693 circa Alang & Hatoc in remotis montibus varias invenimus, quæ gratum spirabant odorem, nemo autem incolarum nobis vegetam demonstrare volebat arborem, dicentes, sese deciduarum modo arborum ramenta & frusta ex silvis petere, pro uxoribus suis, quæ ex illis odorata præparant unguenta. Omnes vero, quæ post pagum Soeli locatæ sunt, juniores sunt arbores, incolæ vero dicebant, idem illud lignum deciduarum arborum ab uxoribus suis etiam in usum adhiberi.

Nomen. Latine mihi dicitur *Sampacca montana*. Malice *Tsjampacca Utan*, seu *Tsjampacca Goenong*, quum præcedens alba *Sampacca* pro silvestri quoque habeatur specie. Wayenses & Soelyenses illam vocant *Pokor Coepan Wassi*, Alanghenses vero nobis nullum aliud subministrarunt nomen nisi *Bour Hanit*, quod sine dubio erroneum est, quum *Hanit* seu *Hanet* alia penitus sit arbor a nobis libro quarto descripta.

Locus. In altis crescit montibus ventosisque circa Dammaræ arbores post pagos Way & Soely in montibus *Elacka-Siaman*.

Ufus. Quum hæc arbor ita raro occurrat, nec huc usque bene nota sit, hinc siccum ejus lignum tantum in usum venit, quod aliquando in altis montibus ex deciduis arboribus colligitur. Quidam tam latos ex illo adquisivere asseres, ut ex iis cistas formaverint, quum vero illud lignum non elegantis esset coloris, hinc ad Sandapilas illud adhibuerunt.

Nostrates pluris id fecerunt, atque ex ejus minutis segmentis oleum tentarunt destillare, quod fortem foliorum Limonis Poerrut spirabat odorem, sed tam pauca illud exhibebat quantitate, ut vix operæ præmium esset. Alius vero ac melior modus est, si hujus

waar van 'er twee uitgingen, om dat baar het Zee-water geraakt hadde, de derde begon fraay op te komen, maar by kreeg het lot van zyn Moeder, want staande op een gebuerden bodem, wiens eigenaar de bloemen zo gaarn zag, als den dief de galg, moest by mede wandelen.

Naderhand heb ik verstaan, dat diergelyke jongen boom te zien was in zeeker Erf, omtrent het zelve steedeken Lontor, genaamt Lockoy, of by aldaar van zelfs voortgekomen, of eertyds met takken geplant zy, is my onbekent.

In het Byvoegzel wil Rumphius, dat men voor de ARBOR VIOLARIA stelt de BERG-TSJAMPACCA, ofte de TSJAMPACCA GOENONG, die aldaar op de volgende wyze beschreven wert.

De regte wilde of berg-Tsjampacca gewint een grooter, regter, en hooger stam dan alle de voorgaande, heeft wel bladeren als ander Tsjampacca, doch styver en van onderen niet wolachtig, staande enkeld aan kromme en knoestige takkens. De bloem staat enkeld, gemaakt van 9. blaadjes binnen malkander in 3. Triangels staande, waar van de drie buitenste het dekzel zyn, aan den boom bleekgeel, doch de afgebrokene werden straks bruin, en de onderste belft blyft wit, van reuk als Mispelen.

Uit het middelste pylaartje werd een enkelde vrucht in de grootte van een pruim, doch de voorste boek staat wat scheef, van buiten wat ruig en als schilfferachtig. Doch niet opengaande, schier als aan de vruchten Manoa of Sineeze Peeren. De rype valt in omtrent 20. huiskens van malkander, ieder verbergende een platte en roode korrel, de vruchten van Corallaria Parvifolia gelyk, doch dunder. De afgebrokene vruchten kan men qualyk een etmaal beel behouden, of ze bersten in veele stukken na 't getal der schubben, die zy van buiten verbeelden, en ieder vertoont van binnen een kamertje als een schuitje, daar in gemelte ligt-roode zaden schuilen, met de smalste boek aan een klein draatje aan de middelste pilaar vast.

De schorste is graauw, ruig, geborsten, en moschachtig, van binnen bleekgeel. Het hout is wit, en regt-dradig, doch niet bart. Als men vers in deze boomen kapt, zo werd men een aangenaamen, doch slapen reuk gewaar, maar aan het afgekapt hout niet met al. Dierhalven dien zoeten en aangenaamen reuk alleenlyk aan de oude en omgevallen boomen gezocht werd. Diergelyken wy Anno 1693. omtrent Alang en Hatoc ver in 't gebergte verscheide gevonden hebben van een aangenaamen reuk, maar niemant van de Inlanders wiste of wilde ons den groeyenden boom aanwyzen, zeggende, datze het omgevallen hout maar met spaanders en stukken uit het Bosch baalden voor haare vrouwen, om welriekende zalven daar van te maken. En alle die gene, welke achter het dorp Soeli staan, zyn nog jonge boomen, doch de Inlanders zeiden, dat het zelve hout van omgevallen boomen by baar vrouwen mede gebruikelyk was.

Naam. Ik noem hem in 't Latyn *Sampacca montana*. In 't Maleys *Tsjampacca Utan*, of *Tsjampacca Goenong*, dewyl de voorgaande witte *Tsjampacca* ook voor een wilde soorte gehouden werd. Die van Way en Soely noemen hem *Pokor Coepan Wassi*. Die van Alangh hebben ons nog tot geen ander naam opgegeven dan *Bour Hanit*, welk buiten twyffel een abus is, vermits *Hanit* of *Hanet* een geheel ander boom is, en van ons in 't 4. boek beschreeven.

Plaats. Hy waft in 't hooge gebergte, daar het luchtig is, en omtrent de Dammar-boomen, achter de Negoryen van Way en Soely in 't gebergte *Elacka-Siaman*.

Gebruik. Wyl dezen boom zo zelden gevonden werd, en tot nog toe niet ter degen bekend is, zo heeft men zig met het drooge hout beholpen, waar van men nu en dan in 't hooge gebergte een omgevallen boom vint. Zommige hebben zo breede planken daar van gekregen, datze kisten daar van gemaakt hebben, dog dewyl het hout van geen aanzien was, zo hebbenze dit tot doot-kisten gebruikt.

De onze hebben wat meer werk daar van gemaakt, en voor eerst uit het klein gekapte hout een Oly zoeken te distilleren, 't welk wel krachtig van reuk was na de bladeren van Lemoen Poerrut trekkende, doch daar quam zo weinig van, dat het de moeite niet waart was. Een ander

ligni rasura in Canarii oleo maceretur, & post aliquot dies per pannum trajiciatur, oleum præbet gratum, in hunc vero finem oleum minimorum Canariorum est eligendum, qualia in Banda & Boero crescunt, magna enim & vulgaria Canaria oleum dant rancidum. Eadem hæc rasura facculis indita, & inter vestimenta deposita, ipsis gratum conciliat odorem.

EXPLICATIO

Tabula Sexagesima Nona,

Quæ ramum exhibet *Sampacca montana*. Ubi Litt. A. conum denotat *frugiferum*.
B. *Ejus cellulas*, in quibus semen reconditur.
C. *Semen ipsum*.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

Lingoum: Anxana. Caju Lingoo.

Licet hæc proprie arbor pertineat ad ligna ædificatoria seu tigna, hic tamen loci inter floriferas, ob insignes, quos gerit, flores, eam locare volui, qui ob gratum odorem famosi admodum sunt, ejusque lignum insuper dignum est, ut ob jucundum odorem inter odoratas numeretur arbores. Hujus tres præcipue observavimus species, inter sese variantes, quarum prima rubrum, altera album, ac tertia saxatile vocatur *Lingoum*, de binis autem primis speciebus hoc in capite agemus.

Rubrum itaque *Lingoum* arbor est altissima, & filvestris, raro trunco constans erecto, plurimum vero sinuoso & crasso, qui ad inferiorem ejus partem amplam format basin ex latis alis constantem, quique supra sæpe in binos tresve dividitur truncos, qui corticem habent fissum & quasi laciniatum, aliis parasitis concretum herbis. Rami glabrum, succosum, & lentum gerunt corticem instar *Salicum*: In his erectæ locantur rachides, in binos ordines alternatim locatæ, inque iis folia simili sita sunt modo cum uno impari extremo.

Folia hæc sunt cordiformia, integra, inferiore parte rotunda & ampla, superius autem acuminata & cito angustata, *Canna fistula* foliis simillima, sed minora, tres nempe quatuorve pollices longa, binos lata, tenuibus parallelis costis pertexta, læte viridia, glabra, elegantemque præbentia adspæctum.

In vetustioribus vero arboribus superius sunt rotundiora, breviora, & firmiora, ex rachidis foliolæ ortu longi excreverunt racemi, inque iis plurimi simul flosculi *Violæ* formam habentes, ex tribus constantes minoribus petalis, quorum latissimum ac summum extrorsum reflectitur, bina autem inferiora sibi mutuo opponuntur instar alarum, atque decem contegunt stamina antheris flavis ornata, arcu sibi juncta, crocei elegantisque coloris, sunt autem tenera atque hinc rugosa, citoque marcescentia, gratum vero spirantia odorem, perfecte instar *Leucoji lutei*, non autem ita durabilis est hic odor.

Flores hi viridi insident caliculo, eorumque petioli in ortu geniculati sunt, quales & ramorum rachides. Foliolorum odor gramineus est, sique manducantur, mucosa sunt. Post flores iisdem in racemis fructus excreverunt forma tenuium discorum, magis autem siccum folium quam fructum referentes, minores numero inperiali, uno autem latere prominentem gerunt angulum, seu brevem apicem, atque prope pedunculum una fructus ora sinum efformat, sunt autem instar cochlearis excavati. Circa oras fructus hi simplices sunt instar pellis, in medio autem duplicati, protuberantes, certisque venis elevati, ficci, ac duri. In hoc ventre seu duplicatura binæ tresve occurrunt cellulae, in quibus tot locantur oblonga semina gilva, glabra, & dura, Cucumeris semina æmulantia, quæ ab

der en beter manier is, als men het zaagzel van het hout in Canary-Oly weekt, en na eenige dagen door een doek perst, zo komt 'er een aangenaam Oly van, doch hier toe moet men de Oly van kleine Canaris verkiezen, diegerlyken in Banda en op Boero vallen, want de gemeene groote Canaris tot Oly gemaakt, rieken wat garstig. Het zaagzel in linne zakjes gedaan, en tusschen kleederen gelegd, geeft dezelve een aangename reuk.

UYTLEGGING

Van de negen en zestigste Plaat,

Dewelke vertoont een Tak van de Berg-Sampacca Boom; Alwaar Lett. A. vertoont deszelfs vrucht dragende knop.
B. De kamertjes, daar het zaat in beslooten is.
C. Het zaat zelfs.

XXIV. HOOFSTUK.

De Lingoa-Boom.

Hoewel dezen boom eigentlijk onder de timmerhouten behoort gerekent te werden, zo hebben wy echter hem alhier onder de bloemdragende plaats gegeven wegens zyne bloem, dewelke om baare aangename reuk vermaart is, zynde daar en boven het hout, wegens zyn goede reuk, ook waardig onder de welriekende boomen gestelt te werden. Wy hebben daar van drie principale soorten aangemerkt, met eenige kleine veranderingen, te weten; eerst het roode, ten tweede het pelzige, of witte, ten derde het steen-Lingoo, waar van de twee eerste soorten in dit Kapittel zullen beschreven werden.

Eerstelyk. Het roode Lingoo is een zeer hoogen Woutboom, zelden met een regten, maar meest bogtigen en dikken stam, beneeden een grooten stoel met breede vlerken makende, en boven zomtyds zig in twee of drie stammen verdeelende, met een gescheurde en gelapte schorsse, en dikwils met andere ruigte bewasschen. De takken hebben een gladde, zappige, en taye schorsse, gelyk de Willigen: Aan dezelve staan regte ryskens, in twee ryen verwisselt tegens malkanderen, en aan dezelve de bladeren in gelyke order, met een voor uit alleen.

Deze bladeren zyn wat hertformig, dan zonder klove, maar achter rond, breed, vooren schieklyk toegespitst, die van *Canna Fistula* zeer gelyk, doch kleinder, namentlyk drie en vier duimen lank, twee breed, met fyne evenwydige dwersribben, zeer jeugdig-groen, glad, en fraai van aanzien.

Aan de oude boomen zynze van vooren wat ronder, korter, en styver, uit den schoot der ryskens komen lange troffen voort, en daar aan bloemkens veele by malkanderen, gefatzoeneert als een *Violæ*, en uit drie blaadjes gemaakt, waar van 't breedste en bovenste uitwaarts gebogen staat, en de twee onderste staan tegens malkander, als twee wangen, en bedekken tien draatjes met geele nopjes, digt tegens malkander staande, schoon-geel van coleur, teer, en daarom wat rimpelig, en baastig verslenzende, zeer zoet en aangenaam van reuk, regt als de geele *Violen* of *Leucojum Luteum*, doch zo bestendig met.

Zy staan in een groen kelkje, en hare steelen hebben by baren oorspronk eenige knietjes, gelyk ook de ryskens aan de takken. De smaak der bladeren is grasachtig, en in 't kauwen wat slymerig. Na de bloemen aan dezelfde troffen wasschen de vruchten, in de gedaante van dunne schyven, doch meer een gedroogt blad, dan een vrucht gelykende, wat kleinder als een Ryxdaalder, doch aan de eene kant hebbenze een uitsteekende boek of korte spitze, en by de steel maakt de eene rand een bogtje, en zyn wat bol, als een lepeltje. Aan de kanten zynze maar enkelt, als een vel, maar omtrent de midden dubbelt, buikig, en met eenige uitbuilende aderen wat rimpelig, droog, en bart. In dezen buik vind men zaden, vaal, glad, en hard, de zaden van *Komcommers* gelykende, doch aan de eene boek zynze breed, en hebben een naveltje, als een boone, daar